

Regeringens proposition

1975/76: 99

om teckning av aktier i Statsföretag AB

beslutad den 22 januari 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

G. E. STRÄNG

RUNE B. JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att 1 500 milj. kr. anvisas för teckning av aktier i Statsföretag AB. Härav föreslås 750 milj. kr bli anvisade på tilläggsbudget II för budgetåret 1975/76 och 750 milj. kr för budgetåret 1976/77. Medlen är avsedda för Statsföretaggruppens investeringsprogram under återstoden av 1970-talet. Investeringsprogrammets tyngdpunkt ligger i en utbyggnad av gruppens exportinriktade gruv- och stålindustri, skogsindustri och petrokemiska industri.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-01-22

Närvarande: statsrådet Sträng, ordförande, och statsråden Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Geijer, Bengtsson, Norling, Lidbom, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Petersson

Föredragande: statsrådet Johansson

Proposition om teckning av aktier i Statsföretag AB

1 Inledning

Statsföretag AB bildades i slutet av år 1969 (prop. 1969: 121, SU 1969: 168, rskr 1969: 381). Den 1 januari 1970 övertog bolaget från fonden för statens aktier aktierna i 22 bolag till ett sammanlagt bokfört värde av drygt 1 700 milj. kr. I enlighet med riktlinjerna i prop. 1969: 121 fick bolaget ett aktiekapital om 1 400 milj. kr. och en reservfond om drygt 300 milj. kr. Det egna aktiekapitalet har höjts med 350 milj. kr. genom beslut av riksdagar år 1974 och år 1975 (prop. 1974: 64, NU 1974: 40, rskr 1974: 263, prop. 1975: 1 bil 15, NU 1975: 31, rskr 1975: 192). Höjningen har skett för att finansiera ett nytt stålverk i Luleå.

Den allmänna övergripande målsättningen för Statsföretag angavs i prop. 1969: 121 vara att företaget under krav på lönsamhet skulle uppnå största möjliga expansion. De statliga företagen skulle även i framtiden ta hänsyn till samhällsintresset vid val mellan olika produktions- och lokaliseringalternativ. Vid sidan av dessa mål skulle också gälla målet att nå allt större arbetstillfredsställelse för de anställda. I detta sammanhang betonades särskilt utvecklingen av en fördjupad företagsdemokrati.

Statsföretag skulle utifrån de av ägaren angivna övergripande målen ange målen för de i koncernen ingående företagen inom ramen för vad statsmakterna hade beslutat. Vidare skulle Statsföretag tillsätta styrelser i dotterbolagen, underlätta för dotterbolagen att skaffa nödvändiga resurser för verksamheten, följa företagets planering och kontrollera att

uppställda mål infriades samt vidta korrigerande åtgärder vid bristande måluppfyllelse. Detta innebar att Statsföretag ålades ansvaret för den översiktliga planeringen. Förvaltningsbolaget borde vidare medverka i koncernens kapitalanskaffning och verka för samordning mellan de i gruppen ingående bolagen för att öka effektiviteten.

Andra uppgifter för Statsföretag angavs vara att stimulera ett utnyttjande av de möjligheter till utveckling, rationalisering och arbetsfördelning som finns inom den statliga sektorn. Statsföretag borde på så sätt underlätta och stödja expansionen i de mest utvecklingsdugliga delarna av koncernen och samtidigt stimulera och medverka till ökad rationalisering i dess mindre effektiva delar. Där så befanns lämpligt borde bolaget även främja samarbetet med företag utanför den statliga sektorn.

Statens ägaransvar bestod i att uppställa mål för bolaget, följa verksamheten och därmed indirekt den statliga koncernens långsiktiga utveckling samt att integrera den statliga företagsgruppen i den allmänna näringspolitiska planeringen.

2 Statsföretaggruppens struktur

Statsföretaggruppen består av företag verksamma inom ett flertal branscher. Statens engagemang i de företag som övertogs av Statsföretag grundade sig på olika motiv.

En grupp företag har tillkommit av beredskapsskal. Hit hör bl. a. Ceaverken AB och AB Svensk Torvförädling. Beredskapsmotivet har för en del bolag senare kommit i bakgrunden.

Uddevallavarvet AB och Norrbottens Järnverk AB (NJA) har övertagits resp. bildats för att skapa möjligheter till en konkurrenskraftig produktion och för att upprätthålla sysselsättning i resp. region.

Statsföretaggruppens sammansättning har ändrats under åren 1970—1975.

Svenska Industrietablerings AB (Svetab) har tillkommit som en kompletterande resurs till de regionalpolitiska instrument statsmakterna förfogar över. Företaget tar initiativ till och samordnar företagsetableringar i undersysselsatta regioner. En översyn av företagets organisation och inriktning i syfte att effektivisera verksamheten har gjorts under år 1975.

Uddcomb Sweden AB har bildats för att producera tryckkärl och andra tunga komponenter för främst kärnkraftindustrin. Företaget har byggt upp en särskild kompetens för att kunna möta de speciella kraven vid denna tillverkning. Med sin nuvarande inriktning är företaget beroende av den svenska energipolitikens utformning.

Vidare har ett antal företag förvärvats. Härigenom har för Statsföretaggruppen nya branscher tillkommit. Exempel härpå är förvärvet

av Berol Kemi AB (tidigare MoDoKemi AB) som utvecklar och tillverkar kemiska industriprodukter ur petrokemiska råvaror. Andra exempel är förvärven av textilföretaget Stigtex AB och elektronikföretagen AB Sonab och Linson Instrument AB. Vidare kan nämnas förvärven av Vilhelmina Plast AB och AB Husqvarna Borstfabrik, vilka tillverkar plastartiklar. Dessa båda företag är nu sammanslagna till ett företag under namnet Sinjet AB. Här bör också nämnas förvärvet av verktygsmaskinföretaget SMT Machine Company AB, Pullmax AB, Kumla Mekaniska Verkstads AB, Bröderna Wikströms Mekaniska Verkstads AB och Ursvikens Mekaniska Verkstads AB.

Vissa företag har tillkommit inom företagsgruppen som ett led i en strukturomvandling av gruppen som syftar till att sammanföra företag med gemensamma intressen. Exempel härpå är bildandet av Liber Grafiska AB, som är moderföretag för Statsföretagsgruppens intressen inom förlagsbranschen och inom den grafiska industrin. Den grafiska sektorn utökades under år 1975 genom förvärvet av Skrivab i Växjö och Hermods i Malmö.

Vidare kan nämnas att en verktygsmaskinsektor har bildats inom Statsföretagsgruppen genom att samtliga verktygsmaskinföretag har sanmanförts till ett företag, SMT-Pullmax AB. Detta bolag har senare från Svetab förvärvat Anderssons Finsliperi & Mekaniska AB och Nordtool AB.

Ytterligare ett exempel på en liknande samordning är bildandet av en byggmaterialsektor med Svenska Bomaterial AB (ESSBO) som moderföretag. I detta bolag ingår de från Svetab övertagna bolagen Edströms Industrier AB, Etri Fönster AB, AB Kalmar Kök, AB Kramfors Kök och Nyland Mattor AB med dotterbolaget Holmsund Golv AB. Statsföretags förvärv av 45 % av aktierna i Beijer Byggmaterial AB och återstående 50 % av aktierna i Rockwool AB, som ägdes av annan intressent, bör också ses som ett led i engagemanget inom byggmaterialsektorn.

Inom gruvsektorn har Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) övertagit 90 % av aktierna i AB Forshammars Bergverk med fyndigheter i Mellansverige. Tuollavaara Gruvaktiebolag med verksamhet i Kiruna har också införlivats i LKAB. Statsföretag har överlåtit aktierna i AB Statsgruvor till LKAB. AB Statsgruvor har sin verksamhet förlagd till Mellansverige. LKAB har också intressen i oljebranschen genom sitt deltagande i Oljeprospektering AB, Petroswede AB och Svenska Petroleum AB. Dessutom har LKAB under år 1975 bildat ett nytt dotterbolag, AB Kimit, för tillverkning och försäljning av sprängämnen.

Flera av Statsföretags dotterbolag har förvärvat företag med kompletterande produktion. AB Kabi förvärvade ACO Läkemedel AB och Vitrum AB i samband med att Apoteksbolaget AB bildades och har tillsammans med AB Astra medverkat vid bildandet av AB Fermenta.

Vidare har Kabi under år 1976 övertagit samtliga aktier i Linson Instrument AB från Statsföretag. AB Statens Skogsindustrier (ASSI) har köpt Isacssons Wellemballage AB, Örebro Pappersbruk AB och Töreboda Limträ AB som ett led i en strävan att vidareförädla skogsråvaran inom företagsgruppen. AB Sonab har köpt AB AGA:s mobilradioenhet. Kalmar Verkstads AB har förvärvat Lidhults Mekaniska Verkstad AB och AB Ljungby Truck. Dessa företag tillverkar medeltunga och tunga truckar. Karlskronavarvet AB har förvärvat Hvilans Mekaniska Verkstads AB som tillverkar traverser. Svenska Tobaks AB har från Statsföretag förvärvat Sinjet AB och från AB Kabi Grummebolagen, som liksom Sinjet är verksamt inom konsumentvarusektorn. Tobaksbolaget har också förvärvat 75 % av aktierna i Ekströms Livsmedelsprodukter AB, som i sin tur köpt distributionsföretaget AB Hugo Österberg. Berol Kemi AB har utvecklat sina intressen i den petrokemiska branschen genom att förvärva ytterligare aktier i Katalys AB och Syntes AB. Berol Kemi innehar därmed samtliga aktier i Katalys AB och 75 % av aktierna i Syntes AB.

Under år 1975 har Statsföretag förvärvat 25 % av aktierna i AB Gränges Offshore och 9,5 % i Götaverken AB.

Förutom att genom strukturförändringar skapa ett ändamålsenligt samarbete mellan Statsföretaggruppens företag prövas också andra vägar att nå detta syfte, exempelvis genom gemensamma styrelseledamöter.

Tyngdpunkten inom Statsföretaggruppen ligger inom gruvindustrin, stålindustrin och skogsindustrin. Genom förvärvet av Berol Kemi AB har uppbyggnaden av en petrokemisk industri påbörjats. Dessa industrier, vilkas produkter ligger till grund för vidareförädling, betecknas i det följande som basindustrier.

F. n. äger Statsföretag 50 % eller mer av aktierna i ett 30-tal bolag som i sin tur äger aktier i andra bolag.

3 Statsföretaggruppens ekonomiska utveckling åren 1970—1975

I det följande lämnas en kortfattad beskrivning av Statsföretaggruppens utveckling åren 1970—1975. Uppgifterna rörande Statsföretaggruppen är i huvudsak hämtade från årsredovisningar. Vidare har Statsföretag i skrivelse kompletterat med vissa uppgifter om utvecklingen i gruppen under år 1975. Då bokslut för Statsföretaggruppen f. n. inte föreligger är uppgifterna för år 1975 preliminära.

En sammanställning med uppgifter om de olika bolagens omsättning, resultat, investeringar och antal anställda år 1974 och en prognos för år 1975 av bolagens omsättning och resultat fogas till detta protokoll som *bilaga 1* och *bilaga 2*.

3.1 Omsättning

Statsföretaggruppens fakturerade försäljning ökade med ca 125 % under perioden 1970—1974. Försäljningen var år 1974 drygt 8 000 milj. kr. Omsättningsökningen för svensk industri under samma period uppgick till knappt 70 %. År 1975 medförde den internationella lågkonjunkturen att omsättningen låg kvar på 1974 års nivå. Av Statsföretaggruppens försäljning svarar basindustrierna för en ökande andel. År 1970 var deras andel av försäljningen ca 57 % medan den år 1974 hade ökat till ca 63 %. Exportens andel av omsättningen uppgick såväl år 1970 som år 1974 till 56 % vilket innebär en exportökning under perioden med ca 125 % eller med ca 2 500 milj. kr. till drygt 4 500 milj. kr. Den totala svenska exporten har under samma tidsperiod ökat från ca 35 200 milj. kr. till ca 70 500 milj. kr. dvs. med ca 100 %.

3.2 Investeringar

Statsföretaggruppen har svarat för en i förhållande till sin omsättning mycket stor del av de svenska industriinvesteringarna under åren 1970—1974. Gruppens andel av industriinvesteringarna i Sverige under perioden har i genomsnitt uppgått till nära 10 %, vilket kan jämföras med att gruppens andel av den svenska industrins omsättning har uppgått till 3 à 4 %. De årliga anläggningsinvesteringarna har uppgått till i genomsnitt 16 % av omsättningen, vilket är en mycket hög siffra efter svenska förhållanden. Den höga investeringstakten fortsatte även under år 1975. Anläggningsinvesteringarna detta år har beräknats uppgå till ca 1 500 milj. kr. och för perioden 1970—1975 till omkring 5 700 milj. kr. Förutom investeringar i anläggningar har företag förvärvat för ca 600 milj. kr. under samma period.

Investeringarna har i stor utsträckning koncentrerats till Norrbottens län, där LKAB, NJA och ASSI under åren 1970—1974 har investerat drygt 2 500 milj. kr. Statsföretaggruppen har därmed svarat för ca 80 % av de totala industriinvesteringarna i Norrbottens län under denna tidsperiod. År 1975 har ca 50 % av Statsföretaggruppens anläggningsinvesteringar skett i Norrbottens län. Flera av koncernens mindre och medelstora företag har etablerat produktionsenheter i andra delar av stödområdet.

Statsföretaggruppens investeringar har i mycket stor utsträckning koncentrerats till basindustrierna. Investeringarna i gruvor, järnverk, skogs- och petrokemisk industri har uppgått till ca 3 000 milj. kr. under perioden 1970—1974. Detta innebär att Statsföretaggruppen svarar för en avsevärd del av investeringarna inom svensk basindustri. År 1975 har drygt 70 % av gruppens anläggningsinvesteringar skett inom basindustrierna.

Gruppens investeringar har under perioden 1970—1975 visat en jämn ökningstakt, med undantag för en mindre nedgång år 1973, trots att Statsföretaggruppens resultat har varierat kraftigt. Detta har medfört påfrestningar på gruppens finansiella ställning. I avsnittet om de enskilda dotterbolagen lämnas en mer detaljerad redogörelse för investeringsverksamheten.

3.3 Sysselsättning

Antalet anställda i Statsföretaggruppen har under perioden 1970—1974 ökat från ca 34 000 till över 41 000. År 1975 ökade antalet anställda ytterligare till ca 45 000. Denna ökning är en följd dels av gruppens mycket omfattande investeringsprogram, dels av företagsförvärv. Sysselsättningsökningen till följd av de gjorda investeringarna är svår att mäta på ett rättvisande sätt, men kan grovt uppskattas till storleksordningen 6 000 personer. Sysselsättningen inom den svenska industrin har under samma tid stagnerat. Antalet industrissysselsatta i Sverige har varit i stort sett oförändrat mellan åren 1970 och 1975.

Totalt sysselsätts över 40 % av Statsföretaggruppens anställda i Norrland. Huvuddelen av dessa sysselsätts i Norrbottens län, där år 1975 ca 35 % av Statsföretaggruppens anställda fanns. Detta innebär att närmare 15 % av alla sysselsatta i Norrbottens län arbetar inom Statsföretaggruppen. Även i Blekinge län är Statsföretaggruppens andel av sysselsättningen förhållandevis hög. De dotterbolag som år 1975 hade flest anställda var LKAB med ca 8 600, ASSI ca 5 600, SARA ca 5 500, NJA ca 5 100, Uddevallavarvet ca 3 400 och Svenska Tobaks AB ca 3 000 anställda.

3.4 Företagsdemokrati

Statsföretag fastställde hösten 1971 ett ramprogram för den företagsdemokratiska utvecklingen inom företagsgruppen. Avsikten var att i enlighet med ägarens önskemål stimulera utvecklingen i riktning mot ökat medinflytande för de anställda.

I samarbete mellan Statsföretag, Statsföretagens förhandlingsorganisation och de berörda fackliga organisationerna har företagsanpassade handlingsprogram upprättats och vidareutvecklats. Sådana handlingsprogram finns eller håller på att utarbetas i flertalet dotterbolag.

Försöksverksamheten med ökat löntagarinflytande pågår sedan år 1973 inom ramen för det partssammansatta Utvecklingsrådet för statsägda företag.

Sedan år 1974 finns en tendens att inom linjeorganisationen på olika nivåer inom företagen låta de anställdas representanter delta i beslutsfattandet exempelvis genom deltagande i det löpande direktionsarbetet. Erfarenheter föreligger från bl. a. Karlskronavarvet AB, Kal-

mar Verkstads AB, Tobaksbolaget, Liber Grafiska AB, SARA, Sveriges allmänna restaurangaktiebolag, ASSI och Berol Kemi AB. Inom ett antal företag har partsgemensamma handlingsprogram givits formen av medbestämmandeavtal.

Under år 1975 har träffats överenskommelse om s. k. ekonomikommitté och arbetstagarekonsulter. Härigenom ges de anställda bättre tillgång till sådan ekonomisk och annan information som är nödvändig för ett aktivt medinflytande.

3.5 Lönsamhet och finansiell struktur

Statsföretaggruppens lönsamhet mätt på totalt arbetande kapital låg åren 1970—1973 på i genomsnitt knappt 6 %. Högkonjunkturåret 1974 uppnåddes den hittills högsta lönsamheten med 12 %. Resultatet före bokslutsdispositioner och skatter uppgick år 1974 till ca 1 000 milj. kr. Om resultatet hade belastats med kalkylmässiga i stället för planliga avskrivningar och om lagervinsterna inte tillåtits påverka resultatet skulle detta dock varit avsevärt lägre. Gruppen är mera konjunkturkänslig än industrin i allmänhet genom det mycket starka inslaget av basindustrier med stor försäljning på exportmarknaderna. Under år 1975 har lönsamheten därför starkt försämrats i takt med den internationella konjunkturutvecklingen. Resultatet före bokslutsdispositioner och skatter har för år 1975 preliminärt beräknats till 200—250 milj. kr. Hänsyn har härvid tagits till planliga avskrivningar, men ej till eventuella statliga lagerstöd till vissa av gruppens företag.

Enskilda dotterbolag har under perioden 1970—1975 visat stora skillnader i lönsamhet. De stora vinstgivande företagen under denna tid har varit LKAB och Svenska Tobaks AB. Även ASSI, Berol Kemi AB, AB Kabi, Karlskronavarvet AB och Uddevallavarvet AB har visat goda resultat. Under perioden har dock lönsamheten i flera dotterbolag varit otillfredsställande. NJA, Uddcomb Sweden AB och AB Sonab har haft betydande lönsamhetsproblem. Flera av Svetabs dotterbolag, främst byggmaterialföretagen, har också haft en mycket ogynnsam resultatutveckling. ESSBO som numera är moderbolag för byggmaterialföretagen kommer under år 1975 att visa en betydande förlust. Andra företag som SARA, SMT-Pullmax AB och Kalmar Verkstads AB har däremot kunnat visa en gynnsam resultatutveckling efter genomförda rekonstruktioner.

Statsföretag hade vid bildandet år 1970 en soliditet på drygt 40 %, mätt som förhållandet mellan justerat eget kapital och totalt arbetande kapital. Den stora upplåning, som har varit nödvändig för att finansiera Statsföretaggruppens mycket omfattande investeringsprogram under åren 1970—1975 på ca 5 700 milj. kr., medförde att soliditeten sjönk märkbart. År 1975 bedöms den ha sjunkit till ca 26 %. Hänsyn har

härvid tagits till två höjningar av Statsföretags egna kapital på vardera 175 milj. kr. avsedda för Stålfverk 80. Bortser man från dessa höjningar reduceras soliditeten ytterligare med ett par procentenheter.

Jämförelser visar att soliditeten har sjunkit snabbare inom Statsföretaggruppen än inom svensk industri i övrigt. För exempelvis de börsnoterade företagen sjönk soliditeten i genomsnitt från 34 % år 1970 till 28 % år 1974.

Självfinansieringsgraden för anläggningsinvesteringar har för Statsföretaggruppen varierat i takt med lönsamhetsförändringarna. År 1970 var självfinansieringsgraden ca 70 %. Åren 1970—1972 sjönk den till knappt 50 % för att under perioden 1973—1974 stiga till ca 90 %. År 1975 bedöms självfinansieringsgraden ha minskat till ca 35 %. Investeringarna har varit så omfattande att Statsföretaggruppen trots ökad lönsamhet inte har lyckats nå upp till den genomsnittliga självfinansieringsgraden för anläggningsinvesteringar inom svensk tillverkningsindustri. Denna har för perioden 1970—1974 i genomsnitt legat på omkring 100 %.

4 Statsföretaggruppens planerade utveckling åren 1976—1979

Av skrivelse med bilagor den 19 januari 1976 från Statsföretag rörande koncernens investeringsplaner för åren 1976—1979 och härav föranledda kapitalbehov och finansiering framgår i huvudsak följande.

Statsföretag skall enligt prop. 1969: 121 ansvara för den översiktliga planeringen för Statsföretaggruppen. Detta har lett fram till att enhetliga rapportsystem och redovisningsprinciper har tagits fram inom gruppen samtidigt som ett system för långsiktig planering har utarbetats. Långsiktplaneringen görs i form av rullande planer som förnyas varje år.

Under år 1975 har Statsföretags dotterbolag arbetat fram planer för perioden 1976—1979. Dessa planer som omfattar samtliga dotterföretag är väl underbyggda och genomarbetade. På flera håll har planerna arbetats fram under aktiv medverkan av de anställda. En fortsatt utveckling av Statsföretaggruppen kommer enligt planerna att kräva finansiell medverkan från Statsföretag. Flertalet av dotterbolagen har räknat med finansiellt stöd från moderföretaget genom nyemissioner, lån och borgensåtaganden för sitt upplåningsbehov såväl på inhemsk som utländska kapitalmarknader. Visst stöd från moderbolagets sida kan också bli nödvändigt för att lösa lönsamhetsproblemen inom företag som NJA, Uddcomb, Sonab och ESSBO. Sedan planerna sammanställts stod det under hösten 1975 klart att Statsföretag inte av egen kraft kunde klara finansieringen av det föreslagna investeringsprogrammet. Överläggningar togs därför omedelbart upp med ägaren genom industridepartementet.

På grundval av dessa överläggningar har en revidering skett av företagens expansionsplaner. Statsföretags styrelse har därefter med förbehåll för statens finansiella medverkan fastställt den reviderade planen för åren 1976—1979.

4.1 Statsföretaggruppens investeringsprogram

Vägledande för investeringsprogrammets utformning i den reviderade planen har varit att den hittillsvarande inriktningen mot investeringar i exportinriktade basindustrier, framför allt i Norrland, skall bibehållas. Investeringarna bildar grundvalen för en fortsatt expansion under god lönsamhet, varvid gruppens produktionskapacitet ökar fram för allt inom basindustrierna. Programmet måste genomföras med en tillfredsställande soliditetsnivå.

Varje dotterbolag får under perioden en investeringsram baserad på att normala ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar samt expansionsinvesteringar huvudsakligen skall självfinansieras i fråga om anläggningsskapitalet. En lägre självfinansieringsgrad kan accepteras i företag med angelägna investeringsprojekt. Detta gäller t. ex. Berol Kemis investeringar inom den petrokemiska sektorn och företag med pågående rekonstruktionsprogram. Varje enskilt investeringsprojekt kommer dock att prövas mot de lönsamhetskrav som gäller inom företagsgruppen. Dessa krav varierar från tid till annan bl. a. beroende på projektets karaktär, kapitalmarknadsläget, penningvärdeutvecklingen m. m. men ligger i regel på 20 à 25 % internränta.

För åren 1976—1979 planeras enligt den reviderade planen investeringar för ca 5 500 milj. kr. i löpande priser. Av investeringarna avser en stor del investeringar i Norrland, i första hand genom LKAB, NJA och ASSI. Totalt beräknas ca 55 % av investeringarna bli genomförda i Norrland. Såsom varit fallet under tidigare period kommer också en stor del av investeringarna att ske i de kapitaltunga basindustrierna malm, järn och stål, skog samt petrokemi. Dessa basindustrier beräknas svara för ca 75 % av de totala investeringarna.

För att bibehålla produktionskapaciteten och förbättra effektiviteten i produktionen planeras avsevärda ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar. Det kan ofta vara svårt att skilja mellan vad som hänförs sig till ersättnings- eller rationaliseringsinvesteringar och vad som hänförs sig till en expansionsinvestering. Av de totala investeringarna på 5 500 milj. kr. kan ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar beräknas uppgå till 3 500 milj. kr. Resterande del, ca 2 000 milj. kr., är expansionsinvesteringar. Härin inräknade pågående expansionsinvesteringar beräknas kosta ca 700 milj. kr. under perioden 1976—1979. Bland dessa större pågående projekt kan nämnas Uddevallavarvets utbyggnad,

varav återstår drygt 300 milj. kr., investeringar i Berol Kemi för ca 100 milj. kr., i LKAB för ca 100 milj. kr. och i NJA för ca 100 milj. kr.

En jämförelse mellan det reviderade investeringsprogrammet och investeringarna under fyraårsperioden 1972—1975 visar att anläggningsinvesteringarna i löpande priser planeras öka från ca 4 800 milj. kr. till ca 5 500 milj. kr. Med hänsyn till penningvärdeförändringen ligger det reviderade investeringsprogrammet sålunda på ungefär samma nivå som under föregående fyraårsperiod. Statsföretag har också beräknat att avskrivningar på ca 4 800 milj. kr. blir nödvändiga under åren 1976—1979 för att produktionskapaciteten skall bibehållas. De planerade ersättnings- och rationaliseringsinvesteringarna är lägre under perioden. En av förklaringarna härtill är att gruppens expansionsinvesteringar under den kommande fyraårsperioden också ger en märkbar rationaliseringseffekt.

Under perioden väntas sysselsättningen i Statsföretaggruppen öka med ca 3 000 personer på grund av tidigare gjorda investeringar och det nu föreslagna investeringsprogrammet. En stor del av denna ökning kommer att ske i Norrland. I avsnittet om de enskilda dotterbolagen lämnas en utförligare redovisning av planerade investeringar och sysselsättningsökningar.

Finansieringen av Stålverk 80 är inte inräknad i de nämnda investeringsplanerna. Däremot har Statsföretag i sin kapitalbehovsberäkning avsatt 350 milj. kr. för aktieteckning i NJA avsett för finansiering av Stålverk 80. Vidare ligger ett större antal investeringsprojekt, som eventuellt kan aktualiseras, utanför investeringsprogrammet. Det är projekt som ägaren/staten av skilda skäl kan vara intresserad av att genomföra helt eller delvis inom gruppens ram. Formerna för Statsföretags eventuella medverkan får prövas i särskild ordning. Exempel på denna typ av projekt är byggandet av raffinaderi, krackeranläggning och därav följande investeringar inom den petrokemiska sektorn, utvinning av uran ur skiffer i Ranstad och exploatering av järnmalmfyndigheterna i Kaunisvaara, samordning av den svenska varvsindustrin samt ytterligare insatser på textil- och konfektionsområdet.

4.2 Utvecklingen inom några viktigare dotterföretag

I det följande lämnas en kort beskrivning av vissa av dotterföretagen i Statsföretaggruppen. Dessa företag svarar för den helt övervägande delen av gruppens försäljning och kapitalbindning. Deras andel av gruppens investeringar under åren 1976—1979 beräknas uppgå till ca 90 %.

LKAB är ett av världens största gruvföretag. Huvuddelen av järnmalmsbrytningen sker i Kiruna och i Malmberget. År 1974 var den totala malmproduktionen ca 30 milj. ton. Omsättningen i företaget upp-

gick samma år till drygt 2 000 milj. kr., varav exporten svarade för ca 90 %. Inom LKAB fortgår en snabb utveckling mot speciella och kundanpassade malmprodukter. Genom ökade satsningar på utveckling av förädlingsgraden avser man att skapa förutsättningar för en lönsam drift även på längre sikt och därmed ökad trygghet för de anställda i malmfälten.

Under perioden 1970—1975 uppgick investeringarna till närmare 1 700 milj. kr., varav huvuddelen avsåg förvaltningarna i Kiruna och i Malmberget. Under perioden har nya huvudnivåer bearbetats i gruvorna i Kiruna och i Malmberget. Detta har inneburit att produktionskapaciteten ökat. Förädlingsgraden har höjts genom investeringar i kulsinter-, och sovringsverk. Investeringsvolymen under perioden 1976—1979 planeras uppgå till ca 2 300 milj. kr. LKAB beräknas härigenom öka sin andel av gruppens totala investeringar från ca 30 % till drygt 40 %.

LKAB:s investeringsprogram syftar bl. a. till att bevara och förstärka produktionskapaciteten vid gruvorna i Kiruna och i Malmberget. En ny huvudnivå i Kiruna och påbörjandet av en ny huvudnivå i Malmberget för sammanlagt ca 600 milj. kr. är kostnadsmässigt de största investeringarna. Förädlingsgraden kommer att höjas genom till- och ombyggnad av sovrings- och kulsinterverken i Kiruna och i Leveäniemi. I samband med brytning på nya nivåer ökar produktionen och därmed behovet av ökade transporter. I Narvik pågår f. n. ett större anläggningsarbete i avsikt att bibehålla och i viss mån öka kaj- och lagerkapaciteten. Betydande miljöinvesteringar planeras liksom betydande satsningar på produktutveckling. Vid utgången av år 1979 beräknas LKAB:s produktionskapacitet uppgå till ca 38 milj. ton järnmalm, varav drygt 90 % planeras för export.

Antalet anställda har under perioden 1970—1974 ökat med drygt 1 000 personer till ca 8 200. Under år 1975 ökade antalet anställda ytterligare med drygt 400 personer. Ett genomförande av de planerade investeringarna bidrar till att LKAB kan öka antalet anställda i de berörda inlandskommunerna med ca 400 personer fram till år 1979.

ASSI är ett av Sveriges största skogsindustriföretag med anläggningar på Seskarö utanför Haparanda, i Karlsborg, Pitcå, Gävle, Horndal, Skinnskatteberg, Valåsen, Örebro, Frövifors, Billingsfors, Töreboda, Västervik, Brännögård och i Eslöv. År 1974 var ASSI-koncernens omsättning ca 1 700 milj. kr. Samma år exporterades ca 70 % av produktionen. ASSI saknar egen skog men samarbetar med domänverket, som svarar för drygt 60 % av företagets behov av virkesråvara.

Genom ett omfattande investeringsprogram på ca 1 000 milj. kr. åren 1970—1975 har företaget utvecklats starkt. Av investeringarna faller huvuddelen på Norrbottens län. Förutom investeringar i anläggningstillgångar har företagets produktprogram kompletterats genom företags-

köp varav det tidigare nämnda förvärvet av Örebro Pappersbruk AB särskilt förtjänar att nämnas. Pågående investeringsprogram i ASSI skapar möjligheter för en fortsatt expansion i företaget. De största pågående enskilda investeringsprojekten är en utbyggnad och modernisering av sågverket i Valåsen och uppbyggnad av en spånskivefabrik i Laxå. Investeringarna i Valåsens Sågverk syftar till en rationellare sågverksproduktion. Den nya spånskivefabriken i Laxå innebär en volymexpansion och ett bättre tillvaratagande av skogsråvaran. De båda investeringsprojekten beräknas totalt kosta ca 250 milj. kr. Under perioden 1976—1979 accentueras behovet att effektivare tillvarata den begränsade skogsråvaran. ASSI:s investeringsprogram tar därför sikte på råvarusnålare produktionsmetoder. Inriktningen mot ökad vidareförädling av basprodukterna kvarstår. Drygt 15 % av Statsföretaggruppens totala investeringsutrymme eller drygt 850 milj. kr. kommer att tas i anspråk av ASSI:s investeringsprogram. De största planerade projekten är en vidareutbyggnad av anläggningarna i Frövifors och i Karlsborg. Exportandelen av ASSI:s produktion år 1979 beräknas uppgå till ca 70 %.

Under perioden 1970—1975 har antalet anställda ökat med 1 300 personer. År 1975 var antalet anställda inom ASSI drygt 5 600 personer. Vid ett genomförande av investeringsprogrammet kommer antalet anställda år 1979 att uppgå till ca 6 000 personer.

I *NJA* beslöts år 1970, mot bakgrund av de otillräckliga investeringarna och den dåliga lönsamheten under 1960-talet, en genomgripande modernisering och utbyggnad av verksamheten i företaget.

Det nu genomförda investeringsprogrammet, IP 70, medförde att *NJA*:s produktion av råjärn kunde tredubblas, råstålsproduktionen fördubblas samt varmvalsnings- och manufaktureringsskapaciteten väsentligt ökas. Staten har finansiellt medverkat till investeringsprogrammets genomförande (prop. 1971: 64, NU 1971: 22, rskr 1971: 193, prop. 1971: 139, NU 1971: 45, rskr 1971: 326 och prop. 1972: 1 bil. 15, NU 1972: 15, rskr 1972: 90).

För att säkra *NJA*:s utökade behov av koks beslöt företaget bygga ett eget koksverk. Även i detta projekt medverkade staten med kapitaltillskott och lån till Statsföretag och *NJA* (prop. 1972: 117, NU 1972: 55, rskr 1972: 304 och prop. 1973: 85 bil. 9, NU 1973: 36, rskr 1973: 148). Koksverket togs planenligt i drift våren 1975.

Ett investeringsprogram för perioden 1973—1976 som syftar till att utöka produktionskapaciteten av stålämnen och höghållfast stål genomförs f. n. Sammanlagt har *NJA* under åren 1970—1975 investerat ca 1 400 milj. kr. De omfattande investeringarna har medfört att omsättningen kunnat tredubblas till ca 1 000 milj. kr. år 1975. Samma år var exportens andel av faktureringen närmare 50 %.

Statsföretag bedömer att *NJA*:s investeringar exklusive Stålverk 80 under perioden 1976—1979 bör kunna inskränkas till ca 350 milj. kr.

Till grund för denna bedömning ligger att NJA under tidigare år har genomfört omfattande investeringsprogram och att verksamheten nu behöver konsolideras.

Antalet anställda har ökat från ca 3 400 till ca 5 100 år 1975. År 1979 beräknas sysselsättningen inom NJA exkl. Stålverk 80 uppgå till omkring 5 500 personer.

Berol Kemi AB är en av Nordens största tillverkare av organisk-kemiska produkter. Huvuddelen av produktionen bygger på petrokemiska råvaror och processer. Tillverkningen sker i Stenungsund, Mölnadal och Örnsköldsvik. Omsättningen år 1974 uppgick till 475 milj. kr. Exportens andel därav uppgick till drygt 60 %.

Ett av skälen till förvärvet av *Berol Kemi* var en önskan att delta i utbyggnaden av den svenska petrokemiska industrin genom att utnyttja Statsföretaggruppens finansiella resurser. Inom *Berol Kemi* fanns och finns nämligen ett stort uppdämt investeringsbehov. Under senare tid utvecklade specialprodukter och en god marknadspotential för företagets produktprogram har gjort att man år 1974 beslutade om ett stort investeringsprogram, som syftar till en ökad produktionskapacitet för vissa specialprodukter. Företagets investeringar år 1975 uppgick till 80 milj. kr.

Perioden 1976—1979 planeras ett större investeringsprogram som främst syftar till att trygga råvaruförsörjningen för ett stort antal av företagets produkter samtidigt som en utökad kapacitet behövs för vissa expansiva produkter.

Ett genomförande av de planerade investeringarna medför att antalet anställda, som år 1975 uppgick till ca 750, beräknas öka med bortåt 50 % fram till år 1979. Investeringsprogrammets inriktning medför också en fortsatt ökning av exportens andel av omsättningen.

Uddevallavarvet AB är det till storleken fjärde varvet i Sverige och bygger fartyg på upp till 233 000 dwt. Företaget är den dominerande arbetsgivaren i Uddevallaområdet och sysselsatte år 1975 ca 3 400 personer. Företaget omsatte år 1974 drygt 550 milj. kr., varav exporten svarade för ca 70 %. Det ekonomiska resultatet för *Uddevallavarvet* har utvecklats positivt och företaget visar vinst fr. o. m. år 1972. Nuvarande orderstock ger en beläggning t. o. m. år 1978. Orderstockens exportandel är ca 90 %.

Investeringsverksamheten i företaget var låg under perioden 1970—1973. Då fattades beslut om ett investeringsprogram som sträcker sig fram t. o. m. år 1977 med en beräknad kostnad av ca 650 milj. kr. Då denna investering har slutförts torde *Uddevallavarvet* stå väl rustat för att möta framtidens krav på rationellt fartygsbyggande.

Efter det att *Uddevallavarvets* investeringsprogram hade börjat genomföras inträffade energikrisen och en internationell konjunkturedgång. Detta har medfört en mycket kraftig nedgång av fartygsbeställningar.

Världens varvsindustri ställs därför under de närmaste åren inför stora påfrestningar. De förutsättningar, som låg till grund för det pågående investeringsprogrammet har därför förändrats i väsentliga avscenden. Genom sin försiktiga politik beträffande refinansiering och fartygskrediter och genom sin långa orderstock har Uddevallavarvet förhållandevis goda förutsättningar att klara de närmaste årens besvärliga förhållanden. Trots de ändrade förutsättningarna har det bedömts vara motiverat att i huvudsak genomföra investeringsprogrammet.

Svenska Tobaks AB är den ende tillverkaren och den störste distributören av tobaksprodukter i Sverige. Fabriker finns i Arvika, Göteborg, Härnösand och Malmö. Ett dotterbolag i Holland, Elisabeth Bas Sigaren-Fabriken BV, med tillhörande filialfabrik i Belgien tillverkar cigarrer och cigariller. Svenska Tobaks AB har under åren 1970—1974 breddat sin verksamhet till att även omfatta andra produkter inom konsumentvarusektorn. Investeringar i anläggningstillgångar har genomförts för att vidmakthålla och förstärka produktionsapparaten. Den fakturerade försäljningen var år 1974 drygt 600 milj. kr. varav utlandsförsäljningen svarade för drygt 20 %. Andelen icke tobaksprodukter svarade för ca 20 % av totalförsäljningen.

Investeringsprogrammet för perioden 1976—1979 omfattar ca 150 milj. kr. och syftar till en fortsatt rationalisering och förstärkning av produktions- och distributionsapparaten. Den expansiva verksamheten inom dotterbolagen till Svenska Tobaks AB kräver också fortsatta investeringar. Genom att hemmamarknaden för tobaksprodukter inte beräknas växa i nämnvärd omfattning under perioden, söker Svenska Tobaks AB utveckla exporten för att därmed så långt möjligt trygga sysselsättningen för de anställda.

Genom främst företagsförvärv har Svenska Tobaks AB ökat sysselsättningen under perioden 1970—1975 med ca 800 personer. Antalet anställda år 1975 uppgick till ca 3 000 personer.

Kabigruppen är landets näst *AB Astra* största läkemedelskoncern. Förutom moderbolaget, *AB Kabi*, ingår i gruppen företagen *ACO Läkemedel AB*, *Vitrum AB*, *AB Recip* och sedan år 1976 även *Linson Instrument AB*. *Kabi* är ett av de ledande företagen i Europa inom blodplasmaområdet. Tillverkningsenheter finns i Stockholm, Göteborg, Matfors och i Strängnäs genom det hälftenägda *AB Fermenta*. Tillsammans med *AB Atomenergi* har *Kabi* inom ramen för det nybildade *AB Kabi Diagnostica* gått in på radiofarmakaområdet. År 1974 avsattes drygt 35 % av gruppens produktion utomlands och denna andel väntas inom de närmaste åren öka till över 50 %.

Åren 1970—1975 ökade antalet anställda inom *Kabigruppen* med ca 700 personer till 1 700 år 1975.

Investeringarna i *Kabigruppen* har under perioden 1970—1975 varit relativt måttliga. Ett uppdämt investeringsbehov finns och inom flera produktområden har kapacitetstaket nåtts. Investeringsprogrammet för

perioden 1976—1979 uppgår till ca 190 milj. kr. och syftar till att utöka produktionskapaciteten inom olika produktområden.

Karlskronavarvet AB är ett specialvarv för marina fartyg. Varvet utför också underhåll och reparationer av marina och civila fartyg. Genom minskade beställningar från marinen har företaget lagt ned stora ansträngningar för att bredda produktprogrammet och därmed trygga sysselsättningen. Detta har lett till bl. a. att legotillverkningen för svenska varv har utökats och till det tidigare nämnda förvärvet av *Hvilans Mekaniska Verkstad AB* i Kristianstad år 1975. Genom denna och andra åtgärder hoppas företaget kunna hålla sysselsättningen vid den tidigare höga och jämna nivån. År 1975 uppgick antalet anställda till drygt 2 200 personer.

Ett investeringsprogram innebärande upprustning och modernisering av äldre anläggningar har beslutats. Ytterligare investeringar kan bli nödvändiga i takt med nedgången i försvarsbeställningar och övergång till en större andel civil produktion.

AB Sonabs produktprogram omfattar utrustning för s. k. hifi och kommunikationsradio. Tillverkningsenheter finns i Löfvånger, Gävle och Stockholm. År 1974 förvärvade företaget *AB AGA:s* mobilradioenhet. Omsättningen, som år 1974 uppgick till 82 milj. kr., har ökat kraftigt de senaste åren. Resultatutvecklingen åren 1974 och 1975 har emellertid varit ytterst otillfredsställande. Stora finansiella insatser har krävts från Statsföretag för att bl. a. trygga sysselsättningen inom Sonab. Läget är nu sådant att kraftfulla åtgärder behövs och ett handlingsprogram håller på att utformas.

ESSBO är moderföretag för de byggmaterialföretag som tidigare ägdes av *Svetab*. Tillverkningsenheter finns i Bjurträsket, Ljusdal, Holmsund, Nyland, Kramfors och Kalmar. Försäljningen för år 1975 beräknas uppgå till ca 145 milj. kr. och antalet anställda är ca 940. Lönsamheten är mycket svag i flertalet dotterföretag, främst sådana med tillverkning av golvmaterial. År 1975 väntas stora förluster. Även under de närmaste åren kan förluster väntas. Stora ansträngningar görs för att komma till rätta med lönsamhetsproblemen och även för *ESSBO* pågår utformningen av ett handlingsprogram.

SMT-Pullmax AB är Skandinavians största tillverkare av verktygsmaskiner. Företagsgruppen tillverkar främst numeriskt styrda svarvar samt plåtbearbetningsmaskiner. Genom en stark satsning på datoriserade styrsystem har företagets konkurrensförmåga ökat. Produktutvecklingen har dessutom inriktats mot lösningar, som skall göra företagets produkter särskilt arbetsmiljövänliga. *SMT-Pullmax AB* har tillverkningsenheter i Pitcå, Skellefteå, Kumla, Göteborg, Stockholm, Valdemarsvik och Västerås. Företaget omsatte år 1974 ca 170 milj. kr. Försäljningens exportandel uppgick detta år till ca 60 %. Lönsamheten ligger väl i nivå med branschen i övrigt.

Vid flera av enheterna har kapacitetstaket nåtts och utbyggnader och

moderniseringar av produktionsapparaten planeras. För perioden 1976—1979 planeras bl. a. utbyggnader i Kumla. I Piteå sker en expansion inom befintliga anläggningar. Expansionen av verksamheten inom dessa orter beräknas medföra en ökning av sysselsättningen med 30—40 personer.

Kalmar Verkstads AB tillverkar produkter inom det tunga transportområdet, främst rullande järnvägsmateriel och truckar. De tidigare nämnda förvärven av Lidhults Mekaniska Verkstads AB och Ljungby Truck AB har lett till att företaget blivit den dominerande tillverkaren i Sverige av medeltunga och tunga truckar. Den fakturerade försäljningen uppgick år 1974 till knappt 70 milj. kr. Exportens andel därav var ca 30 %. En ökad efterfrågan på rullande järnvägsmateriel och breddningen av produktprogrammet har vänt de tidigare förlusterna i Kalmar Verkstad till vinst år 1975.

För perioden 1976—1979 beräknas det planerade investeringsprogrammet medföra att ytterligare ca 50 personer kan beredas anställning i Kalmar. Exportens andel av försäljningen beräknas också öka.

4.3 Totalt kapitalbehov

Förutom det kapitalbehov som betingas av det reviderade investeringsprogrammet behöver Statsföretag också finansiella resurser för ökningen av rörelsekapitalet och för amorteringarna under perioden 1976—1979.

Ökningen av rörelsekapitalet under fyraårsperioden 1972—1975 var drygt 1 000 milj. kr., samtidigt som omsättningen ökade med drygt 3 500 milj. kr. För fyraårsperioden 1976—1979 beräknas omsättningen genom tidigare års stora investeringar, som tas i drift under planeringsperioden, och genom planerade investeringar att öka avsevärt. I löpande priser torde omsättningen i det närmaste komma att fördubblas från 1975 års nivå på ca 8 000 milj. kr. Den planerade omsättningsökningen medför att kundfordringar, leverantörsskulder och lagerhållning ökar. Samtidigt måste de likvida reserverna förstärkas. Sammanlagt beräknas behovet av rörelsekapital under perioden 1976—1979 komma att öka med ca 2 300 milj. kr.

Under perioden 1972—1975 lånade Statsföretaggruppen långfristigt drygt 3 300 milj. kr., främst för att finansiera investeringarna under perioden. Därtill kommer kortfristig upplåning bl. a. för en avsevärd lageruppbyggnad under lågkonjunkturåret 1975 varigenom sysselsättningen inom berörda företag kunnat bibehållas. Denna upplåning tillsammans med en upplåning som blir nödvändig för att finansiera det reviderade investeringsprogrammet medför att amorteringarna ökar kraftigt från ca 350 milj. kr. under perioden 1972—1975 till ca 2 900 milj. kr. under perioden 1976—1979.

Förutom nämnda kapitalbehov behövs 350 milj. kr. till aktieteck-

ning i NJA för Stålverk 80 och en ökning av långfristiga fordringar av samma storleksordning.

Sammanlagt kommer Statsföretaggruppens kapitalbehov att uppgå till ca 11 400 milj. kr. under perioden 1976—1979.

4.4 Finansiering

Statsföretag anser att det reviderade investeringsprogrammet är ett led i en naturlig och nödvändig utveckling av gruppen mot de av statsmakterna uppställda målen. Investeringsprogrammet ställer dock stora anspråk på finansieringssidan. Dessa anspråk är av en sådan omfattning att investeringsprogrammet enligt Statsföretags uppfattning endast kan genomföras om ägaren förstärker gruppens finansiella ställning genom att öka det egna kapitalet. I sitt ställningstagande till storleken av ägartillskottet har Statsföretag utgått från att av det totala kapitalbehovet på ca 11 400 milj. kr. för perioden 1976—1979 bör i storleksordningen 5 300 milj. kr. kunna självfinansieras genom de löpande rörelseöverskotten. I denna bedömning har hänsyn tagits till att utdelning skall ges till ägaren med relativt betydande belopp. Resterande del, ca 6 100 milj. kr., måste finansieras både genom upplåning och nyemission. Att enbart förlita sig till upplåning är inte möjligt med hänsyn till Statsföretaggruppens f. n. låga soliditet. Det stora inslaget av konjunktur känsliga företag inom gruppen kräver en högre soliditet om erforderlig upplåning till förmånliga villkor, speciellt på de utländska kapitalmarknaderna, skall kunna genomföras. Möjligheter att ta upp lån på de utländska kapitalmarknaderna är nämligen i hög grad beroende av att låntagaren kan visa upp en från långgivarens synpunkt tillfredsställande soliditet. En soliditet på minst 30 % bedömer Statsföretag vara nödvändigt härför. För att möta detta krav måste självfinansiering och nyteckning under perioden uppgå till minst 60 % av det totala kapitalbehovet.

Mot bakgrund av dessa bedömningar har behovet av tillskott av nytt ägarkapital beräknats till 1 500 milj. kr. En nyemission av denna storlek kommer att vara avgörande för genomförandet av den stora upplåning som planeras.

I följande sammanställning redovisas kapitalanvändning och kapitalanskaffning för de båda fyraårsperioderna 1972—1975 och 1976—1979. Angivna värden bygger på de bedömningar som har gjorts i samband med långtidsplanens upprättande. För Statsföretaggruppen bedöms sålunda 1976 bli ett svagt år. År 1977 har antagits bli präglad av en konjunkturuppgång, som når sin topp år 1978. Under år 1979 väntas konjunkturen åter vika. Det ligger i sakens natur att värdena i finansieringsanalysen såväl i fråga om behov som tillförsel är osäkra. I sammanställningen är finansieringen av och investeringar i Stålverk 80 inte inräknade. Däremot har Statsföretag i sin kapitalbehovsberäkning avsatt 350 milj. kr. för aktieteckning i NJA avsett för finansiering av Stålverk 80.

	1972—1975 milj. kr.	1976—1979 milj. kr.
<i>Kapitalanvändning</i>		
Investeringar	4 800	5 500
Aktier i NJA för Stålverk 80	—	350
Långfristiga fordringar m. m.	100	350
Amorteringar	350	2 900
Rörelsekapitalbehov	1 050	2 300
	6 300	11 400
<i>Kapitalanskaffning</i>		
Självfinansiering	2 865	5 300
Statsbidrag	85	—
Upplåning	3 350	4 600
Nyemission	—	1 500
	6 300	11 400

Vid utformningen av investeringsprogrammet undersöktes också konsekvenserna av andra alternativ beträffande nyemissionens storlek. Vid exempelvis en nyemission om 1 000 milj. kr. skulle upplåningsmöjligheterna försämrats samtidigt som flera lönsamma projekt måste skäras bort. Sammanlagt skulle investeringsprogrammet behöva reduceras med ca 1 000 milj. kr. Med investeringarnas starka koncentration på exportinriktade basindustrier skulle en stor del av nedskärningen drabba Berol Kemi, ASSI och LKAB, vilket i sin tur skulle leda till dels ett sysselsättningsbortfall i storleksordningen 800 personer och dels att exporten inte kan öka i planerad omfattning. Investeringarna skulle också bli lägre än de kalkylmässiga avskrivningarna under perioden 1976—1979 vilket på sikt skulle leda till att Statsföretaggruppens produktionskapacitet och konkurrensförmåga minskar.

För att kunna genomföra det reviderade investeringsprogrammet och den därför erforderliga upplåningen på svensk och utländsk kapitalmarknad och för att bibehålla en god finansiell ställning hemställer Statsföretag att staten tecknar aktier i Statsföretag för 1 500 milj. kr.

5 Föredraganden

Under återstoden av 1970-talet bör ett av de centrala målen för den ekonomiska politiken i vårt land vara att återställa jämvikten i Sveriges bytesbalans med bibehållande av full sysselsättning. Arbetet med att uppnå detta mål kommer att ställa höga krav på effektivisering och expansion av vår industri för att göra det möjligt att öka exporten och hålla tillbaka importen. Under denna period bör därför industripolitiken liksom energipolitiken framför allt syfta till att främja en snabb utveckling av industrin. Utrymme måste skapas för erforderlig finansiering av de stora investeringar som blir nödvändiga inom olika industrisektorer.

I åtskilliga fall torde det krävas samverkan mellan privat, kooperativ och statlig industri.

Vid den satsning på industriinvesteringar under de närmaste åren, som nu framstår som nödvändig, är det av vikt att exportindustrins investeringsbehov tillgodoses. Det är i första hand genom en ökning av exporten som vi kan eliminera underskottet i vår bytesbalans utan att ge avkall på de sysselsättningspolitiska målen. Det är vidare angeläget att av riksdagen fastställda regionalpolitiska mål tillgodoses vid denna satsning på industrins investeringar.

Det behov av ökade industriinvesteringar, som jag här har berört och som närmare har utvecklats i årets finansplan (prop. 1975/76: 100 bil. 1), ställer krav även på den statliga företagsgruppen. Jag finner det angeläget att Statsföretaggruppen som ett led i en aktiv industripolitik planmässigt bygger ut sina resurser i snabb takt till gagn för både exportutvecklingen och sysselsättningen.

Bildandet av en statlig företagsgrupp med Statsföretag som moderbolag motiverades av behovet av en väl fungerande statlig företagssektor. Genom en sammanhållen grupp av företag har bättre förutsättningar skapats för effektivisering och expansion. Statsmakterna har erhållit ökade möjligheter att använda den statliga företagsgruppen som ett industripolitiskt instrument för att stimulera sysselsättning och industriell utveckling. Vidare har möjligheterna ökat till insatser inom angelägna produktionsområden, speciellt sådana som kräver omfattande kapitalsatsningar.

Det allmänna, övergripande mål som statsmakterna har uppställt för Statsföretag är att under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion. Inom ramen för detta mål bör företaget ta hänsyn till samhällsintresset vid val mellan olika produktions- och lokaliseringalternativ. Statsföretag bör också verka för en fördjupad företagsdemokrati inom företagsgruppen och i sin planering regelmässigt beakta de anställdas krav på arbetsmiljön.

Statsföretaggruppen har under sina första sex verksamhetsår genomgått en djupgående utveckling och omvandling.

I löpande penningvärde har omsättningen ökat från närmare 3 600 milj. kr. år 1970 till ca 8 000 milj. kr. år 1975. Under samma tid har antalet sysselsatta inom gruppen ökat från ca 34 000 till ca 45 000. Verksamhetens ekonomiska utfall har varierat mycket kraftigt beroende på det stora inslaget av konjunkturkänsliga företag. Resultaten före dispositioner och skatter, som under åren 1970 till 1973 har varierat mellan ca 200 och 400 milj. kr., uppgick under högkonjunkturåret 1974 till närmare 1 000 milj. kr. År 1975 beräknas resultatet före eventuella statliga lagerstöd på grund av konjunkturutvecklingen minska till 200—250 milj. kr.

Anläggningsinvesteringarna inom Statsföretaggruppen ökade från

ca 500 milj. kr. år 1970 till ca 1 100 milj. kr. år 1974. För år 1975 uppskattas investeringarna till omkring 1 500 milj. kr. Huvuddelen av investeringarna har skett inom gruppens basindustrier. Eftersom dessa i huvudsak är belägna i Norrbottens län har investeringarna koncentrerats till denna del av landet.

Det omfattande investeringsprogrammet åren 1970—1975 har inneburit en nödvändig upprustning av äldre anläggningar samtidigt som produktionskapaciteten har ökat betydligt. Gruppen har härigenom efter hand ökat sin styrka och effektivitet och står nu bättre rustad än tidigare att fullgöra de uppgifter som ägaren från bl. a. industripolitisk synpunkt anser önskvärda.

Statsföretaggruppens stora investeringar i anläggningar och gjorda företagsförvärv har verksamt bidragit till den markanta ökningen av antalet sysselsatta inom gruppen. Denna ökning har, som en följd av investeringsprogrammets inriktning, till stor del skett i Norrland och speciellt i Norrbottens län. Med tanke på Statsföretaggruppens betydelse för sysselsättningen i denna del av landet har denna utveckling av gruppens sysselsättning varit av stort regionalpolitiskt värde.

Även inom andra regioner har sysselsättningsökningen varit betydelsefull.

Statsföretag har antagit ett investeringsprogram för fyraårsperioden 1976—1979 om sammanlagt 5 500 milj. kr. En förutsättning för dess genomförande är dock att ägaren genom aktieteckning tillskjuter 1 500 milj. kr. till Statsföretag.

Investeringsprogrammet är huvudsakligen inriktat på gruv- och stålindustri, skogsindustri och petrokemisk industri. Sålunda avser LKAB att bygga ut sin kapacitet för malmbrytning och vidareförädling. NJA har i sina senaste stora investeringar ökat sin manufakturingskapacitet och avsikten med planerade investeringar är i första hand att öka utbytet av den uppbyggda produktionskapaciteten. För ASSI:s del kommer på grund av bristen på skogsråvara de planerade investeringarna att inriktas på ett bättre tillvaratagande av skogsråvarorna och på vidareförädling. Satsningarna på framställning av kemiska råvaror inom Berol Kemi kommer att skapa förutsättningar för en vidareförädling och breddning av produktprogrammet. Statsföretags investeringar inom kapitalkrävande basindustrier skapar förutsättningar för en vidareförädling, inte bara inom den egna företagsgruppen, utan inom svensk industri i sin helhet.

De lönsamhetskrav som Statsföretag har ställt synes ge förutsättningar för en god förräntning av det investerade kapitalet. Vid investeringar inom gruppen kräver Statsföretag i regel en internränta av storleken 20—25 %. Normalt skall investeringarna självfinansieras i fråga om anläggningskapital.

Statsföretaggruppens investeringar under fyraårsperioden 1976—1979

uppgår enligt den plan som nu föreligger i genomsnitt till 1 400 milj. kr. årligen. Med tanke på penningvärdeförändringen innebär detta att investeringarna volymmässigt ligger på ungefär samma höga nivå som under de närmast föregående åren. De kapitalinsatser som behövs i samband med Stålverk 80 är inte inräknade i nämnda belopp. Vidare ingår inte heller medel som kan komma att behövas för eventuella särskilda projekt som t. ex. ett statligt raffinaderi och ytterligare petrokemisk industriutbyggnad, för utökat statligt engagemang inom exempelvis varvs- samt textil- och konfektionsindustrierna, brytning av järnmalm i Kaunisvaara och utvinning av uran i Ranstad. Jag ämnar senare under året återkomma till frågan om bl. a. oljepolitiken och frågan om statlig medverkan vid finansieringen av Stålverk 80 samt till samordningen av varvsindustrin.

Utifrån de bedömningar jag inledningsvis har gjort finner jag det vara angeläget att Statsföretaggruppen får möjlighet att genomföra sitt investeringsprogram. Programmet innebär en fortsatt hög investeringsnivå inom företagsgruppen med särskild inriktning på exportindustri och på satsningar i Norrland. Sålunda beräknas 4 000 milj. kr. av de totalt ca 5 500 milj. kr. investeras vid de basindustriella exportföretagen LKAB, NJA, ASSI och Berol Kemi. Det sistnämnda företaget väntas dessutom genom investeringarna kunna nedbringa importen av vissa petrokemiska råvaror. Statsföretaggruppens export beräknas kunna öka till ca 10 000 milj. kr. år 1979 från nuvarande ca 4 500 milj. kr.

Inom Statsföretaggruppen har man under senare år sökt finna praktiska former för att fördjupa företagsdemokratien. Det är enligt min mening av största betydelse att gruppen verkar för att inflytandet för de anställda vidgas och fördjupas. Sålunda bör de anställda ges möjlighet till långtgående medverkan i planering och genomförande av det aktuella investeringsprogrammet.

I samband med den planering av nya arbetsplatser som blir en följd av investeringsprogrammet bör möjligheterna till att i ökad omfattning anställa kvinnor beaktas. Detta gäller speciellt inom orter med kvinnlig undersysselsättning.

Jag har med tillfredsställelse noterat de under år 1975 av Statsföretag utgivna riktlinjerna för förbättring av de svårssysselsattas situation inom företagsgruppen. Möjligheterna till anpassning av arbetsplatser i samband med planeringen av nya industrier bör i detta sammanhang utnyttjas.

Det aktuella investeringsprogrammet och de satsningar som därutöver aktualiseras ställer mycket stora organisatoriska och administrativa krav på företagsgruppen.

Den nuvarande organisationen av Statsföretaggruppen bör enligt min mening vidareutvecklas. Exempelen från Kabi och Liber visar att en samordning kan ske utan att nya mellanled onödigtvis byggs upp.

Tillsättandet av utredningen (I 1975: 08) om samordning mellan LKAB och NJA får ses som ett led i strävandena att finna lämpliga organisatoriska former för samarbetet mellan företag inom koncernen. Jag ser det som angeläget att Statsföretag inte bara från kapitalsynpunkt utan även i organisatoriskt hänseende står väl rustat för att möta gruppens fortsatta expansion.

Statsföretaggruppen fick vid bildandet ett aktiekapital av 1 400 milj. kr. medan bundna fonder uppgick till ca 560 milj. kr. De långfristiga skulderna inom gruppen uppgick vid slutet av år 1970 till ca 1 300 milj. kr. Vid utgången av år 1975 uppgick aktiekapitalet till 1 650 milj. kr. och bundna fonder till närmare 820 milj. kr., medan långfristiga skulder hade ökat till närmare 5 000 milj. kr. Tillskotten av ägarkapital, som skett genom aktieteckning till överkurs i Statsföretag med sammanlagt 350 milj. kr., har tillkommit som ett led i finansieringen av Stålverk 80.

Statsföretaggruppens omfattade investeringsprogram åren 1970—1975 har genomförts utan att ägaren skjutit till nytt kapital med undantag för tillskott på 75 milj. kr. till Statsföretag för teckning av aktier i NJA i samband med uppförandet av ett nytt kokswerk i Luleå samt ett tillskott av 105 milj. kr. för teckning av aktier i Uddevallavarvet. Genomförandet av investeringarna har varit möjligt genom gruppens goda resultat under de senaste åren men också genom den omfattande upplåning som varit möjlig på grund av den höga soliditet Statsföretaggruppen hade vid bildandet. Soliditeten låg då på drygt 40 %. Genom upplåningen har den sjunkit till ca 26 % vid utgången av år 1975. Soliditeten har därmed sjunkit snabbare inom Statsföretaggruppen än för övrig svensk industri, vilket till stor del återspeglar att investeringarna inom gruppen legat på en betydligt högre nivå än inom industrin i övrigt.

I likhet med Statsföretag anser jag att en ökning bör ske av det egna kapitalet i Statsföretag. En tillfredsställande soliditet är nödvändig för att kunna genomföra den upplåning som krävs för investeringsprogrammets genomförande. Krav på tillfredsställande soliditet gör sig gällande särskilt vid upplåning utomlands. Av den långfristiga upplåningen beräknas uppemot hälften behöva lånas utomlands. Mot denna bakgrund finner jag den föreslagna ökningen av Statsföretags egna kapital vara välmotiverad.

Ett fortsatt utnyttjande av Statsföretaggruppen som ett instrument för att planmässigt bygga ut och förstärka vår industri kräver finansiell stadga. Det ankommer enligt min mening därför på ägaren att svara för en sådan ökning av Statsföretags egna kapital att det planerade investeringsprogrammet kan genomföras.

Statsföretag har hemställt att staten tecknar aktier i Statsföretag för 1 500 milj. kr. Denna ökning av aktiekapitalet skulle tillsammans med den beräknade självfinansieringen på drygt 5 000 milj. kr. enligt Stats-

företag ge den soliditet som behövs för att genomföra den erforderliga upplåningen på bl. a. de utländska kapitalmarknaderna. Statsföretag-gruppens totala kapitalbehov under perioden 1976—1979 beräknas uppgå till 11 400 milj. kr. Gruppen skulle med den föreslagna ökningen av det egna kapitalet också få en soliditet som är lämplig med hänsyn till det starka inslaget av konjunktur känsliga företag.

Mot bakgrund av det anförda förordar jag att staten i betydande omfattning medverkar till finansieringen av det framlagda investeringsprogrammet för åren 1976—1979 genom att teckna aktier i Statsföretag. Statens aktieteckning bör ske till viss överkurs. Aktieteckningen bör enligt min bedömning uppgå till 1 500 milj. kr. Det genom aktieteckning erhållna kapitalet bör Statsföretag enligt eget bedömande kunna använda antingen till aktieteckning i dotterbolagen eller utlåning till dem. Valet mellan vilket av dessa två finansieringssätt som bör användas blir i första hand en fråga om lämplig kapitalstruktur i det enskilda dotterbolaget.

Jag förordar slutligen att aktieteckningen fördelas så teckningen fördelas så att 750 milj. kr. anvisas på tilläggsbudget II till statsbudgeten för innevarande budgetår och att 750 milj. kr. tas upp på statsbudgeten för budgetåret 1976/77.

Jag vill i sammanhanget erinra om att chefen för finansdepartementet under huvudtiteln Oförutsedda utgifter beräknat medel motsvarande den föreslagna aktieteckningen för budgetåret 1976/77. Medelsbehovet under nämnda huvudtitel bör nu av vederbörande utskott kunna räknas ned med 750 milj. kr. till 2 250 milj. kr.

Jag är beredd att ställa detaljerat utredningsmaterial till vederbörande riksdagsutskotts förfogande.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Teckning av aktier i Statsföretag AB* på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 750 000 000 kr.
2. till *Teckning av aktier i Statsföretag AB* för budgetåret 1976/77 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 750 000 000 kr.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

BILAGA I

Statsföretaggruppen — uppgifter om bransch, omsättning, antal anställda, resultat och anläggningsinvesteringar år 1974

Bolag	Bransch	Uppgifter år 1974			
		Omsättning milj. kr.	Antal anställda	Resultat före disp. och skatter milj. kr.	Anläggningsinvesteringar milj. kr.
Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) ¹	Gruvor	2 042	8 397	359,6	294
Norrbottnens Järnverk AB (NJA)	Järnverk	994	4 770	./ 23,8	321
Kalmar Verkstads AB	Varv- och mekanisk industri	67	502	0,4	3
Karlskronavarvet AB	"	136	1 618	23,3	12
Nuclear Steam SG AB	"	—	—	./ 2,3	—
SMT-Pullmax AB	"	172	903	14,7	10
Uddcomb Sweden AB	"	5	531	./ 21,6	24
Uddevallavarvet AB	"	566	3 332	47,4	105
AB Statens Skogsindustrier (ASSI)	Skogs- och träindustri	1 665	5 922	479,0	203
Nyckelhus AB	"	46	77	1,1	—
AB Svensk Torvförädling	Torvindustri	8	73	1,5	—
Berol Kemi AB	Kemisk industri	476	695	110,1	20
Ceaverken AB	Kemisk-teknisk industri	76	346	./ 5,8	2
AB Kabi	Läkemedelsindustri	305	1 649	27,7	15
Svenska Tobaks AB	Konsumentvaruindustri	629	2 727	147,3	24
Allmänna Bevaknings AB (ABAB)	Serviceföretag	58	983	0,1	2
BS Konsult AB	"	17	118	0,2	—
AB Oljetransit ²	"	1	6	—	—
Liber Grafiska AB	"	196	866	1,7	13
Svenska Lagerhus AB	"	4	26	—	1
Sveriges allmänna restaurang AB (SARA)	"	423	5 413	10,7	12
Linson Instrument AB	Utvecklings- och etableringsföretag	5	42	./ 4,7	—
Swedish Industrial Development Corp. (SID)	"	1	7	0,2	—
Svenska Industrietablerings AB (Svetab)	"	206	1 274	./ 48,2	19
AB Sonab	Elektronikindustri	82	796	./ 53,0	13
Stigtex AB	Textilindustri	25	180	./ 0,3	3
Svenska Skifferolja AB	Förvaltningsföretag	—	1	0,8	—
Statsföretag AB	"	—	45	75,3	—

¹ Inklusive AB Statsgruvor² AB Oljetransit ägs fr. o. m. år 1976 direkt av staten

BILAGA 2

Statsföretaggruppen — prognos för 1975

	Omsättning milj. kr.	Resultat före disp. och skatter milj. kr. ¹
LKAB	1 870	230
ASSI	1 240	80
NJA	970	./180
Berol Kemi	420	9
Uddevällavarvet	400	30
Svenska Tobaks AB	820	215
Kabi	370	26
Karlskronavarvet	230	26
SMT-Pullmax	190	9
Kalmar Verkstad (inkl. Ljungby Truck 1975-10-01--12-31)	100	7
Övriga (inkl. moderbolaget)	1 540	./200—250 ²
Totalt ca	8 150	200—250
Internelimineringar	./200	
	7 950	

¹ Efter planenliga avskrivningar men före eventuella statliga lagerstöd.

² Inklusive viss reserv för resultatförsämringar samt "dispositioner" i samband med koncernbokslut.